

Hoe ik Sheherazade heb vermoord

Joumana Haddad

Hoe ik Sheherazade heb vermoord

Bekentenissen van
een boze Arabische vrouw

Vertaald door
Marion Drolsbach

Artemis & co

ISBN 978 90 472 0190 8

© 2010 Joumana Haddad

© 2011 Nederlandse vertaling Artemis & co,

Amsterdam en Marion Drolsbach

Oorspronkelijke titel *I Killed Scheherazade*.

Confessions of an Angry Arab Woman

Oorspronkelijke uitgever Saqi Books

Omslagontwerp Nanja Toebak

Foto auteur © Laurent Denimal

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

Voor mijn dochter,
Die ik misschien ooit/nooit zal hebben,
Verwacht, onvoorzien,
Gewenst, gevreesd,
Gedroomd, in de armen gehouden,
Gemaakt van hoop, gemaakt van vlees,
Werkelijk, ongelofelijk,
Met duizend namen,
Maar toch voor altijd naamloos,
Geboren,
Ongeboren,
Bemind in allebei haar sferen.

Inhoud

Opmerking voor de lezer 11

Voorwoord door Etel Adnan 13

Om te beginnen... Over kamelen, buikdansen,
schizofrenie en andere pseudorampen 17

- I Een Arabische vrouw die de markies de Sade
leest 32
- II Een Arabische vrouw die nergens thuishoort 47
- III Een Arabische vrouw die erotische gedichten
schrijft 60
- IV Een Arabische vrouw die een tijdschrift over
het lichaam opricht 74
- V Een Arabische vrouw die haar vrouw-zijn
opnieuw definieert 88
- VI Een Arabische vrouw die niet bang is om Allah
uit te dagen 105
- VII Een Arabische vrouw die leeft en nee zegt 118

Om nogmaals te beginnen...
Ben ik echt een 'Arabische vrouw'? 128

Post partum:
hoe ik Sheherazade heb vermoord 132

Het hoofdstuk van de dichteres:
een poging tot autobiografie 139

Dankbetuiging 147
Noten 149

De Arabische malaise is onlosmakelijk verbonden met de blik van de westerse Ander – een blik die alles verijdelt, zelfs ontsnapping. Door die beurtelings achterdochtige en neerbuigende blik van de Ander word je voortdurend met je schijnbaar onoverkomelijke toestand geconfronteerd. Slechts de houder van een paspoort van een pariastaat weet hoe streng die blik kan zijn. Slechts wie zijn angsten heeft afgemeten tegen de zekerheden van de Ander begrijpt de verlammeende werking ervan.

– Samir Kassir, *Being Arab*

Opmerking voor de lezer

Het idee voor dit boek is ontstaan toen een buitenlandse journaliste me op een regenachtige dag in december 2008 vroeg: ‘Hoe komt een Arabische vrouw als u ertoe een controversieel erotisch tijdschrift als *JASAD* in het Arabisch te publiceren?’ Waren er in mijn opvoeding en achtergrond wellicht bepaalde elementen en verboden, wilde ze weten, die de weg hadden gebaad voor zo’n ‘ongebruikelijke’ en omstreden beslissing?

‘De meesten van ons in het Westen zijn zich niet bewust van de mogelijkheid dat er geëmancipeerde Arabische vrouwen als u bestaan,’ voegde ze eraan toe.

Dat bedoelde ze uiteraard als compliment, maar ik herinner me dat ik me aan haar woorden ergerde en nogal bot reageerde: ‘Ik denk niet dat ik zo uitzonderlijk ben. Er zijn een heleboel “geëmancipeerde Arabische vrouwen” zoals ik. Als u zich er niet van bewust bent dat wij bestaan, zoals u beweert, dan is dat uw probleem, niet het onze.’

Later die avond had ik spijt van mijn afwijzende reactie. Niettemin bleef de vraag van de journaliste door mijn hoofd spoken. Ik probeerde te begrijpen waarom ze hem had gesteld en waarom ik me er zo aan had geërgerd. Mijn poging tot begrip nam al gauw de vorm aan van een korte tekst die zich tot een lang artikel ontwikkelde, dat vervolgens uitgroeide tot een exposé dat gecombineerd werd met andere teksten die ik al eerder rond hetzelfde thema had geschreven. Dit alles werd samengevoegd met enkele toepasselijke en onthullende autobiografische aantekeningen die ik in de loop der jaren had gemaakt. Het resultaat was een boek: dit boek.

Was het een goed of een slecht idee? Is het noodzakelijk of irrelevant? Te algemeen? Te persoonlijk? Te onsamenhangend? Te egocentrisch? Voor dit soort vragen is het nu uiteraard te laat. Ik weet alleen dat het schrijven van dit boek iets onvermijdelijks was. Het had iets onontkoombars, bijna zoals een liefdesgeschiedenis. En dat is, althans voor mij, rechtvaardiging genoeg.

Nu ik heb besloten het te publiceren, hoop ik er echter elke dag meer rechtvaardiging voor te vinden door het nieuwe leven dat het dankzij jou, de lezer, zal worden ingeblazen.

Beste Jenny, ik hoop dat je mijn veel te late excuses voor mijn botheid wilt aanvaarden en deze bescheiden verklaring zult opvatten als een niet al te onbeholpen poging om te zeggen: het spijt me.

En vooral: dankjewel.

Voorwoord

Het laatste nieuws is dat Sheherazade dood is, vermoord! Is de daad gepleegd uit hartstocht of uit verstandelijke overwegingen? Waarschijnlijk allebei. Joumana Haddad heeft zojuist de heldin uit *Duizend-en-een-nacht* vermoord. Nog nooit is een misdaad zo vreugdevol geweest – en zo moralistisch.

Het verhaal van deze moord is een stormachtige wind die de hemel schoonveegt. Niet de hemel gevuld met monotheïsmen, maar de hemel die bestaat uit het lichaam van een vrouw, het persoonlijke lichaam dat alleen aan zichzelf toebehoort.

Er moest een historische mythe worden gedood, zodat het lichaam, en derhalve ook de geest, kon worden bevrijd en die ervaring moest worden opgetekend, zodat die beter kon worden bekrachtigd.

Voordat we naar geluid luisteren, moeten we de stilte horen. Voordat er welluidende woorden zijn, is er het eerste woord, het ontstaan van het lichaam. Haddad stelt voor dat

we ons niet verliezen in de verheerlijking ervan, maar er-naar luisteren.

Ik hou wel van deze vermenging van vertelling en analyse, die klinkt als jazz of rapmuziek. Toch gaat het hierbij om een aanklacht van feilloze logica doorspekt met woede. Nee, met meer dan woede, namelijk met de extatische – mystieke – zoektocht naar de absolute bevrijding, die alleen mogelijk is door de bevrijding van het lichaam, van het ‘object-subject’ waarmee het leven begint en eindigt.

Het lichaam is echter vanaf de geboorte in een sociale context verstrikt, en daarmee beginnen de beperkingen die ons zelfs tot slavernij voeren.

Haddad wijst zachte maatregelen van de hand. Omdat ze uit een land komt waar veel wordt vermoord (vaak om niets), past ze zelf net zulk intens geweld toe, al is het van een andere aard. Ze haalt uit naar alle taboes en haar ‘misdaad’ wordt een geboorte, een levenscheppende daad.

Ze heeft het over de Arabische vrouw, over alles wat haar vertrouwd is, maar wat ze te vertellen heeft betreft alle vrouwen door de hele geschiedenis heen, vooral in het gebied rond de Middellandse Zee, waar hun met heilig gezag wordt gezegd dat ze een ondergeschikt product van de schepping zijn: God heeft Adam immers geschapen, terwijl Eva slechts uit zijn rib is ontstaan. Maar Haddad brengt het verheugende nieuws dat de vrouw alleen uit zichzelf voortkomt en dat ze zichzelf moet scheppen, zichzelf creëren – net zoals de man. Ze moet een nieuwe Sheherazade worden, die haar verhalen schrijft om deel te nemen aan de schepping van de wereld door middel van literatuur.

De cruciale vragen over identiteit en geworteld zijn voe-

ren haar niet terug naar het sociale ik, dat narcistischer is dan we denken, maar naar de vrijheid die ze als kind ontdekte en die het immer veranderende uitgangspunt vormt voor een voortdurend vertrek.

Dit alles wordt aan de orde gesteld met een wilde vreugde en een buitengewone intelligentie, waardoor we worden meegesleept in een tekst die in feite een barbaars gedicht is.

Er is genialiteit voor nodig om zo'n radicale vrijheid te verwerven.

Etel Adnan

Om te beginnen...

Over kamelen, buikdansen, schizofrenie
en andere pseudorampen

Beste westerling,

Laat ik beginnen met een waarschuwing: ik sta er niet om bekend dat ik het mensen gemakkelijk maak. Dus als je hier op zoek bent naar waarheden die je al denkt te kennen en bewijzen die je al meent te hebben, als je ernaar verlangt in je oriëntalistische opvattingen te worden gesteund of in je anti-Arabische vooroordelen te worden gesterkt, als je verwacht het eeuwige slaapliedje over de botsing der beschavingen te zullen horen, dan kun je beter niet verder lezen. In dit boek wil ik er namelijk alles aan doen om je 'teleur te stellen'. Ik zal proberen je te ontgoochelen, te ontnuchteren en van je droombeelden en kant-en-klare meningen af te helpen. Hoe? Nou, eenvoudig door je het volgende te vertellen.

Hoewel ik een zogenoemde Arabische vrouw ben, draag ik, net als veel andere vrouwen zoals ik, de kleren die ik wil

dragen, ga en sta ik waar ik wil en zeg ik alles wat ik wil zeggen.

Hoewel ik een zogenoemde Arabische vrouw ben, ben ik, net als veel andere vrouwen zoals ik, niet gesluierd, onderworpen, ongeletterd, onderdrukt en zeker niet onderdanig.

Hoewel ik een zogenoemde Arabische vrouw ben, verbiedt geen enkele man mij, en veel andere vrouwen zoals ik, een auto, motor of zeswieler te besturen (of voor mijn part een vliegtuig).

Hoewel ik een zogenoemde Arabische vrouw ben, ben ik, net als veel andere vrouwen zoals ik, hoogopgeleid, leid ik een zeer actief beroepsleven en geniet ik een inkomen dat hoger is dan dat van veel Arabische (en westerse) mannen die ik ken.

Hoewel ik een zogenoemde Arabische vrouw ben, woon ik, net als veel andere vrouwen zoals ik, niet in een tent, rijd ik niet op een kameel en kan ik niet buikdansen. (Wees niet beledigd als je tot het 'kamp der verlichten' behoort: zo worden we nog altijd door velen gezien, ondanks de open, geglobaliseerde wereld van de eenentwintigste eeuw.)

En niet op de laatste plaats: hoewel ik een zogenoemde Arabische vrouw ben, lijk ik, net als veel andere vrouwen zoals ik, veel op...jou!

Ja, we lijken veel op jou en ons leven verschilt niet zo heel veel van het jouwe. Bovendien ben ik ervan overtuigd dat je, als je lang genoeg in de spiegel kijkt, onze ogen in jouw gezicht zult zien fonkelen.

We lijken veel op jou, maar toch zijn we anders. Niet omdat jij uit het Westen komt en wij uit het Oosten. Niet omdat jij een westerling bent en wij oosterlingen zijn. Niet omdat jij van links naar rechts schrijft en wij van rechts naar links. We zijn anders, omdat alle menselijke wezens op deze aardbol verschillend zijn. We zijn anders zoals jij van je buurvrouw verschilt. Dat maakt het leven juist zo interessant. Anders zouden we ons allemaal doodvervelen.

Ik tenminste wel.

Laat je daarom niet uit verkeerde overwegingen door mij of door dit boek fascineren: ik ben niet interessant omdat ik een ‘Arabier’ ben. Ik ben ook niet interessant omdat ik een ‘Arabische vrouw’ ben. En ik ben al helemaal niet interessant omdat ik een ‘schrijvende Arabische vrouw’ ben. (Wat een rampzalige classificatie trouwens, zeker voor een etikettenhater als ik.) De enige goede reden om me te lezen, de enige goede reden waarom ik je zou moeten interesseren, de enige goede reden waarom een mens überhaupt interessant zou moeten zijn, is omdat hij of zij zichzelf is, niet vanwege een of ander intrigerend etiket dat iemand geacht wordt te vertegenwoordigen.

Zwicht dus niet onmiddellijk voor het bekende beeld dat door iemand anders uit jouw naam is gevormd, maar vraag je af: wat is een ‘Arabische vrouw’ eigenlijk?

Dit boek is een bescheiden poging om die kwestie aan de orde te stellen. Daarmee wil ik niet pretenderen dat het antwoord geeft op de opgeworpen vragen, noch dat het oplossingen biedt voor de blootgelegde problemen of lessen

en formules om je aan te houden. Het voornaamste streven is om met dit boek zowel getuigenis af te leggen als een beschouwing te geven van wat het betekent en *zou kunnen* betekenen om een hedendaagse Arabische vrouw te zijn. Het tweede streven is om dit doel te bereiken zonder te vervallen in de gortdroge taal van de retoriek, het bekrompen egocentrisme van een systematische autobiografie en de escapistische allegorieën van een roman.

Toch moet je je niet laten misleiden door het feit dat dit boek zich onmiskenbaar richt tot jou, beste westerling: het richt zich namelijk niet uitsluitend tot jou, maar juist, en soms zelfs hoofdzakelijk, tot mijn Arabische medeburgers. Het is dan ook grotendeels een poging tot zelfkritiek. En hoewel ik in dit boek de punten zal trachten te onthullen waaruit hedendaagse Arabische vrouwen hoop kunnen putten, zal het evenzeer hun zwakheden blootleggen, uitdagingen die ze het hoofd bieden en problemen waarmee ze te maken hebben, die ze uitlokken of uit de weg gaan. Als je enerzijds onze harde werkelijkheid toont en veroordeelt en anderzijds probeert te bewijzen dat er daarbuiten een licht is waarop we kunnen vertrouwen, ontstaat door die getijdenwerking wellicht de indruk van een innerlijke tegenspraak, want hoe kun je nu een denkbeeld voorstaan terwijl je de grondslag daarvan kleineert? Maar dit effect is slechts een illusie en een direct gevolg van kritische integriteit. Geen enkele poging tot zelfverdediging verdient het serieus te worden genomen als die niet gepaard gaat met en wordt gestaafd door een poging tot zelfkritiek. Als ik onze tekortkomingen genadeloos aan de kaak stel, is dat om de